

Csoportmunka a tanítási órán

A tanulókat ért számtalan információ — és annak feldolgozása — mindjobban befolyásolja a tanulók tudását és értelmi képességeik fejlődését. Ennek egyik következménye, hogy a tanulók tudása közti különbségek egyre nagyobbak lesznek. Ezért az iskolákban felerősödtek a tanulók sajátosságait figyelembe vevő, az eltérő tanulási feltételek biztosítására vállalkozó törekvések. Ez ugyan nem új a pedagógiában, időről időre az oktatás előterébe kerül, jelenleg azonban rendkívül fontos.

A differenciált fejlesztés tudatos megvalósításához nélkülözhetetlen új tanítási módszerek bevezetése vagy a régiek újraalkalmazása. Úgy gondolom, a szervezési formák közül a csoportmunka már régi módszer, mégis kevesen alkalmazzák. Pedig nemcsak oktatási, hanem nevelési téren is, a tanulók megismerésében igen nagyon hatékony forma.

Több mint 10 éve folyamatosan alkalmazom tantárgyaiban (matematika, kémia) a csoportmunkát. A tanulók szeretik, igénylik ezt a munkaformát, amit a mellette felmérés is bizonyít.

Nagyon nagy a szakirodalma, amely ugyan sokszor egymással összhangban nem levő elméletet, feltevést, kutatási eredményt tartalmaz. Nem egységes például a csoport értelmezése, összetétele, létszáma, szerveződésének módja stb. Ezért a következőkben a pedagógiai gyakorlatomban bevált tapasztalataimat szeretném közreadni.

1. A csoportok szervezése

A szervezés 5. osztály (v. 7. o. kémia) év elején kezdődik, amikor a gyerekekkel elbeszélgetünk az új tanulási módról, céljáról, feladatairól.

Megkérem őket, állítsák össze a négy fős csoportokat a következők szerint:

- gyakorolni kell az ismereteket, a tanultakat,
- új feladatokat kell önállóan, közösen megoldani,
- mindenkinek segíteni kell, aki rászorul.

Általában alig kell változtatni a csoport összetételén, és ez az önálló csoport-szerveződés baráti szálakat is figyelembe vesz, így a közös „együttműködésnek” megvan egy fontos feltétele.

A csoportok 4 fővel alakulnak (esetleg van 5 fős csoport az osztálylétszámtól függően). A csoportból 2—2 tanuló egymás mögött ül, csoportmunka esetén könnyű az asztalokat átrendezni. Az ülésrendet az osztályfőnökkel megbeszelem, és legtöbbször ez az osztály ülésrendje.

A 4 fő csoportlétszám mellett mindenkinek van lehetősége a kommunikációra, és nincs lehetőség passzivitásra. A csoporton belül ritkán jelentkeznek együttműködési problémák, és a tanulási szituációkra épülve újabb baráti kapcsolatok szövődnek. Tapasztalatom az, hogy nem alakulnak „klikkek”, de nemes versengés a csoportok között kialakul.

Probléma volt, hogy *heterogén* vagy *homogén* csoportokat alakítsak. Melyiket célszerűbb? Több időbe telt, míg teljesen elköteleztem magam a *heterogén* csoport mellett. A tapasztalat, a gyakorlat arra az eredményre juttatott, hogy a *homogén* csoportmunka helyett jobb, ha az osztály munkáját úgy szervezem, hogy egy részük

önállóan, a többiek pedig tanári segítséggel dolgozzanak, azaz részben egyénre szabott szervezési módot alkalmazok.

A szakirodalom alapján bennem is felvetődött, hogy a csoport *állandó* v. *változó* összetételű legyen. Véleményemet és tapasztalatomat teljesen alátámasztotta a tanulók véleménye, és a mellékelt felmérés, mely az állandó csoport mellett voksolt. (1—1 csere előfordul, indokolt esetben). A tartós együttműködés biztosítja a közös munka során kibontakozó nevelő és oktató hatások érvényesülését.

A *csoportvezető* szükségességéről a szakirodalomban megoszlanak a vélemények. Szükség van-e csoportvezetőre? Véleményem szerint: igen. (Ha nem választunk csoportvezetőt, a folyamatos munka során ki kell, hogy váljon egy olyan rátermett személyiség, aki megválasztás nélkül is vezetővé válik.) Szükséges a csoportvezető a tanulók és nevelők részéről is. Kell, hogy valaki vezesse (ne irányítsa) a csoport munkáját, szervezze és segítse tevékenységüket. (Homogén csoport esetén nem tartom szükségesnek.)

Nehéz dolog a csoportvezető személyének a ki-, ill. megválasztása. Feltétele, hogy tudásban megfelelő szinten legyen, és jó közösségi ember legyen. Az esetek többségében ez egybe is esik, egy-két esetben azonban problémát jelent az önző, az egyéni előrejutást szem előtt tartó tanuló. 5. o.-tól kezdve azonban még a tanulók alakíthatók, és megismerik a közös munka örömét.

2. A csoportmunka tervezése

- minden csoport ugyanazon a feladaton dolgozik,
- egyes csoportoknak eltérő feladataik vannak,
- 2—2 csoport párhuzamosan dolgozik ugyanazon a feladaton.

A gyakorlati kipróbálás során az első mód mellett döntöttem. Ha pl. új anyag feldolgozása során eltérő feladatot kaptak a csoportok, az értékeléshez, az egész tananyag mindenki számára való feldolgozásához kevés az idő.

Másodszor pedig mindig kérdőjelként maradt bennem, hogy mit értettek meg a tanulók a többi csoport kérdéseinek a megoldásából. Ezen indokok alapján döntöttem úgy, hogy minden csoport ugyanazon a feladaton dolgozik. A szakirodalom megerősített abban, hogy az is differenciált munka, hiszen minden csoport sajátos menetben, sajátos körülmények között dolgozik. Minden tagja úgy és azzal kapcsolódik be a közös munkába ahogy, és amit tud.

A csoportmunka tervezése egy-egy tanítási órára elsősorban függ a feldolgozandó tananyagtól és a hozzá kapcsolódó előzetes ismeretektől. Gyakran alkalmazom gyakorlóórákon, de új anyag feldolgozásakor is van rá lehetőség.

Gyakorlóórák esetén fő célként a gyengébb tanulók felzárkózását tűzöm ki.

A csoport figyelmét felhívom, hogy ez lesz az értékelés alapja is, vagyis egy-két kérdéssel vagy feladattal ellenőrzöm, mit tanult meg egy-egy tanuló az órán, vagy pl. milyen műveletet kell elvégeznie szöveges feladat esetében. A feladatsorban legtöbbször szerepel olyan gondolkodásfejlesztő, újszerű feladat is, amely a jobb tanulók munkáját sem teszi mechanikussá.

Új anyag feldolgozása esetén, a tananyag feldolgozása a cél, mégpedig problémafelvetéssel kezdődik, és közös gondolkodással, megoldással vezet célhoz. Pl. 7. o.-ban, melyben felmérést végeztem, már könnyedén megoldották a tanulók a henger felszínének és térfogatának a kiszámítását, amely csak a 8. o. tananyaga lenne (a hozzá szükséges előző ismeretek már adottak voltak).

3. A csoportmunka ellenőrzése

Az előző fejezetben már utaltam az ellenőrzés egy módjára. Az ellenőrzés folyamatosan végezhető, hiszen egy-egy osztály esetében 6—7 csoport alakult ki. Egyszerre négy tanuló munkáját figyelhetem (ez fontos), vagy ellenőrizhetem a feladat vagy részfeladat megoldását. Ha a csoport megakad a feladatok megoldása során, akkor viszont jelentkeznek, és tölem kérnek segítséget, vagy a különböző vélemények eldöntését. A nevelőtől való segítségkérés természetes az osztályban.

Az ellenőrzés során nemcsak a kitűzött oktatási feladat megoldását kell ellenőrizni, hanem a tanulók munkáját is. Ez különösen 5. o.-ban fontos, ha akkor odafigyelünk arra, hogy mindenki dolgozik-e, és hogyan dolgozik, akkor a többi osztályban már csak elvétve akad problémánk. Ugyanis a gyengébb tanuló miatt esetleg csökkenteni kell a munka tempóját. A lustákat figyelmeztetni kell arra, hogy a feladatot nem másolni kell, hanem közösen megoldani. A legaktívabb ne vonja ki magát a közös megoldásból, ne oldja meg gyorsan a feladatot, és utána kezdje el csak „magyarázni” a csoportnak. (Nagyon jól „besegíthet” ilyenkor egy hibásan megoldott feladat ahhoz, hogy a tanuló belássa a közös munka előnyét. A csoport tagjai is segítene a tanulók munkába való bevonásába, nem nézik el a fegyelmezetlenséget, bírálják a munkához való hozzáállást. (Néha előfordul egyes tanulók „felmentése” egy-egy órai csoportmunka alól.)

A csoportok általában konfliktusmentesek. Egyes tanulók alkalmazkodása esetleg több időt vesz igénybe, de a csoportból végleg kiemelt tanulóra még nem volt példa.

4. A csoportmunka értékelése

Már részben érintettem ezt az igen fontos kérdést. A tanulók elvárják, igénylik munkájuk értékelését. Mivel egyaránt követelményt támasztok csoporttal és egyénnel szemben is, így az értékelés is lehet csoportértékelés és/vagy egyéni. Az értékelést legtöbbször én végzem, de gyakran a tanulók saját munkájukat — a csoporton belül — értékelhetik. Pl. Hasznos volt-e a csoportmunka; konkrétan mit tanultak meg ezen a tanítási órán? Hogyan dolgozott a csoport?

Az értékelés lehet szóbeli kollektív dicséret vagy elmarasztalás (pl. piros vagy fekete pontok minden tagnak, vagy „jók”, esetleg „kis ötösök”). Általában dicséretet adhatok, ritkább 1—1 csoport esetében az elmarasztalás.

Néha a magatartás értékelésére is sort kell keríteni. Általában egyéni, inkább egy-egy tanulóra vonatkozik, és nem csoportra.

Az értékelés tapasztalatait a tanulók a következőkben felhasználják. Törekednek arra a tevékenységre, amelyért dicséret járt, és megpróbálják kiküszöbölni a hibákat, melyért elmarasztalást kaptak. A legfontosabb szempontnak az *együtműködést*, vagy a gyenge tanulók segítségét tartom, attól függően, mi volt a tanítási téma.

A kezdeti szakaszban (5. o.) különösen fontos, hogy megtanuljanak közösen dolgozni.

5. Felmérés a csoportmunkáról

A csoportmunka személyiségfejlesztő hatása szinte felmérhetetlen. A tanár oldaláról a tanuló megismerését, és ennek alapján személyiségjegyének fejlesztését szolgálja. A tanuló oldaláról: fejlődik empátiás képessége, alkalmazkodóvá válik. Megismeri

társait és önmagát a társain keresztül, amit nagyon fontosnak tartok. Értékelésre és önértékelésre nevel. Mivel igen sok pedagógiai szituációra kerül sor, ezért a nevelőknek igen megfontoltan és meggondoltan kell tevékenykedni a csoportmunkával szervezett órán.

Mivel csökken egyes tanulók szorongása, sikerélményük van, minden tanuló „közösbe” adhatja tudását, a tanulók kedvelik a csoportmunkát. Megnyilatkozásaik egyértelműek voltak, mégis szerettem volna mindenki véleményét tudni, ezért végeztem el a következő felmérést. A felmérést 7. o. év végén végeztem. Három évet dolgoztak csoportmunkában, az osztálylétszám: 30.

A felmérés kérdései:

1. A tanórai munkaformákat állítsd sorba! Szempont: melyikkel tanulsz legtöbbet.

— önálló:	1
— egyéni, tanári segítséggel:	6
— csoportmunka:	13
— osztálymunka:	10

2. Az első helyre sorolt munkaformáról írd le, miben segít ez neked a legtöbbet!

a) csoportmunka:

- „Ha nem tudok valamit, a csoport tagjai segítenek nekem.”
- „Együtt oldjuk meg a feladatot.”
- „Ha valamit nem, értünk, a csoportvezető többször is elmondja.”
- „A csoportban kevesebben vagyunk, egyénekre több idő jut.”
- „A csoport tagjai segítenek kijavítani.”

b) osztálymunka:

- „Mégbeszéljük közösen a feladatokat.”
- „Ha valaki újat mond, én abból csak tanulok.”
- „Újabb ismereteket gyűjtök.”
- „Meg lehet tudni, egy feladatnak hány megoldása van, és azt választja, amelyik neki jobban tetszik.”
- „Mindenki mondhat véleményt, ellenvéleményt.”
- „Mindent közösen megbeszélünk, mindenki jobban megérti.”

c) egyéni, tanári segítséggel:

- „A tanár jobban tud magyarázni.”
- „A tanár néni odajön hozzám, s amit nem értek, azt elmagyarázza.”
- „A tanár néni csak nekem beszél, és akkor odafigyelek.”

3. Három éve dolgozol csoportban. Változtassunk-e az összetételén?

igen: 7 fő

nem: 23 fő

— „Igen, mert ha én valamit elrontok, Bea tudna segíteni.”	— „Ne, ... mert tudják, ki mit nem tud.”
— „Még egy jobb tanuló kellene hozzánk.”	— „Rájövünk a másik gondolatára.”
— „A csoportvezető megoldja a feladatokat, és csak utána magyarázza el.”	— „Egymást jól megértjük.”
— „Laci nem segít.”	— „Szeretünk egymásnak segíteni.”
— „Mással akarok egy padban ülni.”	— „Nem találok jobb csoportvezetőt.”
	— „Jól megbarátkoztunk.”
	— „Értelmes a csoportvezető.”

4. Milyen a jó csoport?

— gyengék együtt

— jók együtt

— vegyes

1

29

5. Sorold fel a jó csoportvezető tulajdonságait!

értelmes	9
jól tanul	9
türelmes	17
barátságos	2
segít a gyengéknek	21
példamutató	6
megértő	1
talpraesett	1

Csak csoportvezetőknek!

Mi a problémád?

nincs:	4 fő
figyelmeztelenség:	1 fő
nem tudok elég gyorsan magyarázni:	1 fő

Van-e sikerélményed?

igen:	5 fő
— „A közös, jól végzett munka értékelése.” („jó”, „pirospon”)	
— „Csaba ötöst kapott.” (Ő a csoport leggyengébb tanulója.)	
— „Amikor a mi csoportunk az első, és mindenki meg is értette.”	
Egy csoportvezető nem írt sikerélményről.	

A felmérést értékeltem, sokat nyújtott a tanulók újabb megismeréséhez, és alátámasztotta az előzőekben leírtakat.

A csoportmunka alkalmazását az oktató- és nevelőmunka eredményességének szempontjából ajánlom minden kollégának.

IRODALOM

Buzás L.: A csoportmunka, Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

G. Donát B.: Személyiségformáló kiscsoportmunka az iskolában. Akadémiai Kiadó, Bp., 1980.

PÉTER ETELKA

Gödöllő

Motivációk osztályfőnöki órákon — a család témakörben — Gordon módszereinek és a drámapedagógia eszközeinek felhasználásával

Szeretném több éves tapasztalataimat közreadni, melyekkel sikereket értem el a személyiségfejlesztésben, a közösségformálásban 5—8. osztályig. Társadalmunkban is égető probléma a család. Ezért is fontos feladatunk a családi életre nevelés az iskolában. Nehezen nyílnak meg a 10—14 éves gyerekek, pedig sok mondanivalójuk, problémájuk van. Segítségként Thomas Gordon módszereit és drámapedagógia eszközeit használok.

Gordon 3 módszert dolgozott ki a tanári és szülői hatékonyság fejlesztésére, a viselkedés vizsgálatának tükrében.